

Виступ
на методичному об'єднанні класних керівників
зав. бібліотекою Заговори Ю.А.
ЕКОЛОГІЧНЕ ВИХОВАННЯ.
ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО СВІТОГЛЯДУ
УЧНІВ У ШКІЛЬНІЙ БІБЛІОТЕЦІ

*Любіть травинку і тваринку.
І сонце завтрашнього дня,
Вечірню в попелі жаринку,
Шляхетну інохідь коня.*

В. Сосюра

Людина і природа... Філософи, поети, художники усіх часів і народів віддали данину цій вічній і актуальній темі. Та ніколи вона не стояла так гостро, як у наші дні, коли загроза екологічної кризи, а може, й катастрофи нависла над людством і проблема екологізації матеріальної і духовної діяльності людини стала життєвою необхідністю.

Дивлячись на екологію як на глобальну проблему сучасності, необхідно чітко, за-своїти; що таке екологія.

Вперше термін «екологія» використав у 1866 р. німецький натураліст Є. Геккель. Він утворив його від двох коренів «ойкос» (житло) і «логос» (наука). З часом поняття поширилось. Зараз екологія вивчає відносини між родинами, тваринами та довкіллям.

Сьогодні термін «екологія» несе не лише біологічний зміст, а й соціальний. Проголошуючи територію України зоною екологічного лиха, Верховна Рада визначила одне з основних завдань держави — зупинити екологічну кризу і підводити суспільство до гармонійних відносин з навколишнім середовищем. У зв'язку з цим «Концепція безперервної освіти в Україні» і Закон «Про екологічну освіту і виховання» передбачає органічне входження у безперервний навчально-виховний процес. Екологічну освіту і виховання треба починати з дитинства і продовжувати усе життя.

У першу чергу потрібна екологізація свідомості, формування певного світогляду, яке визначає святість усього живого світу, що оточує нас.

До бібліотеки часто приходять учні із завданням підготувати доповідь, з екології. Ми добираємо матеріал і діти старанно пишуть про кислотні дощі, озонові діри.

Слідом за дорослими вони стверджують, що у нас «погана екологія», не підозрюючи, що екологія — наука про стан навколишнього середовища — не буває поганою або гарною.

А ось стан довкілля не може не викликати тривоги. Але звичайний школяр не здатний проконтролювати процес розміщення радіоактивних відходів або зупинити «шкідливе» виробництво.

На наш погляд, екологічне виховання слід починати не у космічних масштабах; а прямо тут, біля свого будинку, на своїй вулиці, тримаючи на повідку свою власну собаку. Тільки усвідомлюючи особисті можливості, навчившись вирішувати найближчі екологічні проблеми, людина зуміє замислитись про долю всесвіту в цілому.

Щоб у дитини виникла потреба захищати тваринний і рослинний світ, не допустити його повного зникнення і знищення, треба навчити любити його. І цьому чимало сприяє шкільна бібліотека, використовуючи весь арсенал наочних, комплексних, усних методів популяризації книги.

За допомогою книг бібліотеки допомагають побачити чарівний світ природи, підкреслити її беззахисність. Необхідно розвивати у дитині естетичне духовно-практичне ставлення до природи. Роль людини у Космосі повинна визначатися не експансією у природу, а благоговінням перед життям.

З чого починається робота з екологічного виховання? По-перше з планування і з узгодженням плану заходів з керівниками методоб'єднань школи, класними керівниками, а також внесення їх у річний план школи, зокрема, розділ «Виховна робота». Бібліотекарі школи працюють у тісному зв'язку з педагогічним колективом, разом складають сценарії заходу, з учителем музики добирають музичний супровід, з учителем образотворчого мистецтва готують художнє оформлення заходу.

При вивченні тем з природознавства у бібліотеці організовувались виставки «Наші друзі птахи», «Тварини і рослини Червоної книги» та ін.

Популяризуючи екологічні знання серед учнів, бібліотекарі школи проводять різноманітні масові заходи: вікторини, презентації, конкурси ерудитів, бесіди. В рамках Тижня біології та екології: допомагають добирати матеріали для проведення вечорів - реквієм присвячених Чорнобильській трагедії.

Бібліотекарі використовують у роботі ІКТ на нетрадиційних носіях — компакт-дисках, дає можливість учням користуватися Інтернетом і сканувати необхідну інформацію для підготовки рефератів з екології.

Зав. бібліотекою Заговора Ю.А. проводить екологічні ігри, круглі столи, а бібліотекарі Єрмоменко А. В. та Білянкіна Т.Г. використовують такі форми як екологічне лото, літературні композиції. Наочний обсяг знань дають уроки з географії, хімії, ОБЖД. У зв'язку з цим популяризується література на допомогу навчальному процесу.

Необхідно мати у фонді енциклопедії «Екологія», видавництва «Аванта», «Животные», «Чудеса живого мира», енциклопедії «Природа Росії» «Червону книгу України».

Найбільш популярна частина фонду — періодичні видання. Бажано виписувати журнали: «Юный натуралист», «Вокруг света», «Наш край», «Друг», «Свирель», «Пес и Кот», «Флора» тощо.

Важливим аспектом екологічного виховання є популяризація здорового способу життя! Необхідно звернути увагу на екологічні дати календаря: Всесвітній день боротьби зі СНІДом, день відмови від куріння.

Бажане використовувати різні форми подання інформації: прес-огляди, інформ-мозаїки, екологічний калейдоскоп, подорожі національними парками, екологічні вітальні, екологічний бумеранг, суди природи надлюдиною, театралізовані вистави, літературні композиції, бесіди-застереження, свята та інші.

Цікаве поєднання екологічного напрямку роботи бібліотеки з народними традиціями та обрядами.

Комплексний вплив на формування екологічної свідомості забезпечується популяризацією літератури всіх жанрів, що сприяє всебічному охопленню проблеми. Діти більш захоплюються науково-популярною літературою. Та необхідно залучати їх і до читання художньої літератури екологічної тематики: Ч. Айтматова «Плаха», Астаф'єва «Царь-рыба», Медведева «Ядер? т. д.

Серед учнів 5-8 класів найбільш популярні книги Сетона-Томпсона, М. Пришвіна, В. Астаф'єва, що пояснюється їх вивченням за програмою. Улюбленим жанром у багатьох учнів виявляється фантастика. За допомогою підліток може зазирнути у майбутнє і побачити, що станеться з планетою. У ХХ ст. народився окремий напрямок у літературі — екологічна фантастика. Бібліотекарі можуть організувати виставки «Фантастика попереджає», «Риси прийдешнього світу».

Невичерпаним джерелом естетичного виховання є музика. Необхідно використовувати музику Чайковського, Свірідова. Та найбільш вражає музика самої природи: спів птахів, шум моря.

Гармонійно поєднавши твори художньої літератури, музики та образотворчого мистецтва можна, організувавши літературно-екологічну, вітальню «Природа — одвічне джерело краси». Вона допоможе відчутти, що довкілля не тільки дає їжу, одяг, енергію, але й надихає на створення мистецтва.

1 ч. «Певцы родной природы» (про творчість Тютчева, Фета, Єсеніна, діти читають вірші);

2 ч. «Природа в музике» (прослуховування творів Чайковського, Свірідова...)(Проілюструвати фрагментом відеофільму, прослуховуванням музики Чайковського «Времена года»).

3 ч. «Божественен природа твой язык» (діти роздивляються репродукції картин Шишкіна, Саврасова).

4 ч. «Мир природы в литературе» (згадати художні твори про природу).

Проведення заходів мають єдину мету—допомогти змінити своє ставлення до природи. Без виховання екологічного світогляду вирішити екологічну проблему неможливо.

Треба переконати учнів в необхідності виконання правил природокористування у побуті, на відпочинку. Тому треба звернути увагу на такі теми:

- «Уміння поводитись у навколишньому світі»;
- «Проблеми охорони тварин і рослин»;
- «Забруднення навколишнього середовища і здоров'я людини»;
- «Стан природних багатств Сумської області і України»;

Весь цей комплекс питань бібліотекарям школи вирішити важко. Бажано співпрацювати з екологічними організаціями: українським товариством охорони природи, міськими дитячими бібліотеки.

Мабуть, кожен з нас розуміє невичерпність цієї теми. Земля — єдиний будинок людства у безкрайніх просторах Всесвіту. Тому не може бути вибору: зберегти чи зруйнувати свій дім, очищати чи забруднювати його. І ми повинні точно знати, що треба робити сьогодні, щоб зберегти природу на віки..

У найважливіших міжнародних документах останнього десятиріччя, присвячених проблемам розвитку людства, велика увага приділяється екологічній культурі і свідомості, виявленню інформованості людей про екологічну ситуацію у світі, регіоні, місці проживання, їх обізнаності з можливими шляхами розв'язування різних екологічних проблем.

Шлях до високої екологічної культури пролягав через ефективну екологічну освіту. Рада національної безпеки і оборони та Міністерство освіти і науки України 20 грудня 2001 року затвердили «Концепцію екологічної освіти України».

Екологічна освіта і виховання стали необхідною складовою гармонійного, екологічно безпечного розвитку. Екологічне виховання та інформованість населення називаються в програмних документах одним з найважливіших і необхідних заходів здійснення переходу до гармонійного розвитку країни.

Екологічна освіта як цілісне культурологічне явище, що містить процеси навчання, виховання, розвиток особистості, повинна бути спрямована на формування екологічної культури учнів.

З юних років важливо закріпити в свідомості кожної дитини, що людина - частина природи, тому від стану природи залежить життя людства.

Шкільна бібліотека не може стояти осторонь від вирішення найважливішого із завдань виховання і навчання — екологічного. Своїми формами і методами вона сприяє формуванню у підростаючого покоління чітких і сталих норм і правил взаємовідносин з навколишнім світом.

Інформаційно-бібліографічне обслуговування є самостійним напрямком діяльності бібліотеки. Вона функціонує в тісному зв'язку з довідково-бібліографічною

роботою. У комплексі обидва напрямки сприяють максимальному наближенню бібліографічної інформації до запитів споживачів, здійснюють вплив на поглиблення знань і виховання учнів.

Бібліотека, намагаючись якомога повніше задовольнити інформаційно-бібліографічні потреби учнів різних вікових груп, одночасно сприяє формуванню у юних читачів самостійної орієнтації в сучасній книжковій продукції, активізації їх читацької діяльності і пробудженню суспільної активності. Бібліотека має великі можливості послідовного розкриття перед читачами всієї системи бібліографічних джерел. Завдання бібліотек — інформування як про художню, так і про науково-пізнавальну літературу з метою розширення читацьких інтересів і поглиблення знань. Залежно від бібліографічних запитів в одних випадках бібліотека інформує тільки про нову літературу, в інших — про кращу літературу, яка є в бібліотечному фонді.

До форм масового інформаційно-бібліографічного обслуговування належать: інформаційно-бібліографічні бюлетені (списки), виставки (картотеки) нових надходжень, виставки - перегляди, бібліографічні огляди, «Дні інформації», «Дні фахівця» та інші. Вони дозволяють привернути увагу широкого кола читачів до бібліографічної інформації і повинні будуватися з розрахунком вікових особливостей читачів-дітей.

Поширеною формою масового інформаційно-бібліографічного обслуговування є інформаційно-бібліографічні бюлетені (списки). Вони Можуть відображати не тільки нові надходження, але й літературу, що є у фондах бібліотеки.

Заголовки цих списків повинні бути помітними, яскравими, щоб заразу притягти увагу читача Наприклад: «Люби та знай свій рідний край», «Природа — наша мати, треба її оберігати», «На допомогу при вивченні географії».

Поряд з інформуванням читачів про нову літературу необхідно знайомити їх з усім багатством книжкового фонду бібліотеки. З цією метою широко організуються виставки-перегляди: «Любити та берегти природу», «Рідна земля моя, Україно» та ін. Відкриті перегляди літератури відрізняються від виставок нових надходжень вичерпним підбором літератури з цієї теми, що надійшла у фонд за певний період. Виставки-перегляди супроводжуються циклом заходів для їх пропаганди в стінах бібліотеки і в школі, треба рекламувати їх.

При підготовці тематичних бібліографічних оглядів спочатку визначається тема, головні завдання і цілі огляду, мовні, а також читацьке призначення. Бібліографічні огляди обов'язково супроводжуються показом видання, інколи ілюстрацією, картами, схемами. Кількість видань, за якими проводиться огляд, не повинна перевищувати 10— 15 назв, тривалість огляду 15-20 хвилин. Примірна тематика оглядів: «Бережи свою планету», «Жива природа - жива душа», «Ми люди, поки є природа» та ін.

Корисно організовувати виставки інформаційних видань з екології, якщо такі є в достатній кількості. Ці виставки можуть проводитися підрубрикою «Бібліографічні видання на допомогу екологічному навчанню і вихованню».

Бібліографічні огляди поділяються на огляди нових надходжень і тематичні огляди.

Всі перелічені форми роботи належать до групового інформування читачів про екологічну літературу. Але широко застосовується в шкільній бібліотеці й індивідуальне інформаційно-бібліографічне обслуговування.

Індивідуальне інформування відрізняється більшою оперативністю і гнучкістю в порівнянні з іншими формами обслуговування.

Вибіркове розповсюдження інформації (система ВІ) — удосконалена форма диференційного інформаційно-бібліографічного обслуговування. Особливо доцільною вона є для вчителів, вихователів, оскільки вони мають потребу в оперативній вибірковій інформації, яка розміщена в різних виданнях та інших публікаціях. Система ВРІ дозволяє ефективно здійснювати зворотний зв'язок, котрий сприяє удосконаленню інформаційного - бібліографічного обслуговування читачів.

З метою вивчення роботи з екологічного виховання шкільна бібліотека використовує такі методи, як аналіз читацьких формулярів, що дозволяє простежити вплив тих чи інших форм інформаційно-бібліографічної роботи на книговидачу, облік виданої літератури з виставок нових надходжень, бесіди, які дозволяють визначити ступінь задоволення інформаційно-бібліографічних потреб учнів і вчителів.

Весь комплекс роботи, що проводиться в бібліотеці з екологічного виховання повинен бути скерований на:

- розвиток в учнів відповідальності за етап навколишнього середовища;
- виховання розуміння сучасних проблем навколишнього середовища й усвідомлення їх актуальності для всього людства, своєї країни і рідного краю, особисто для себе;
- розвиток в учнів потреби у спілкуванні з природою, оволодіння нормами відповідальної поведінки щодо її збереження;
- засвоєння учнями народних традицій у взаємовідносинах людини з природою;
- залучення учнівської молоді до природо охоронної діяльності на основі набутих знань і ціннісних орієнтацій.

Екологічне виховання учнів базується на вивченні спеціальної літератури й особливостях роботи з учнями. Важливими складовими її є:

- урахування вікових, індивідуально-психологічних особливостей користувачів бібліотеки;
- вибір оптимальних і ефективних форм, методів і прийомів екологічного виховання за допомогою науково-популярної, пізнавальної та художньої літератури;
- сприяння участі молоді в охороні й поліпшенні природного середовища своєї місцевості.